

Alış-veriş akdi bittikten sonra fiyat değiştirmenin hükmü

Soru: Bir müteahhitten 500 bin TL'ye ev satın aldım. Evi daha teslim almadan enflasyona bağlı olarak fiyatlar fahiş bir şekilde yükselmeye başladı. Müteahhidin zarar edip akitten vazgeçeceğinden korktuğum için, “Ben size bu ev için 700 bin TL vereceğim” dedim ve müteahhit de kabul etti. Ancak daha sonra “Nasıl olsa 500 bine anlaşıştık, sonradan 700 bine ben çıkarmıştım, vermesem de olur” diye düşünerek müteahhite ilk anlaştığımız fiyat olan 500 bini ödeyeceğimi söyledim. Müteahhit de, 700 bin TL'yi vermeden evi bana teslim etmeyeceğini söyledi. Bu durumda müteahhidin, benim sonradan kendi isteğimle eklemiş olduğum tutarı benden talep etme ve bu miktarı verene kadar evimi teslim etmeme hakkı var mıdır?

Kısa Fetva

Fukahânın konuyla alakalı mütalaaları dikkate alındığında mezkûr soruda müşterinin sonradan fiyatı artırdığını ifade etmesi Hanefi mezhebine göre akit anında söylenmiş gibi olacağından bağlayıcıdır. Buna göre müşteri daha sonra bu meblağı vermekten vazgeçemeyeceği gibi satıcı da artırılmış olan ücreti alana kadar malı teslim etmeme veya malı teslim etmişse ücreti almak için mahkemeye baş vurma hakkına sahiptir. Şafii mezhebine göre ise akit meclisi bitmiş olduğundan, herhangi bir muhayyerlik de söz konusu değilse, sonradan yapılan bu artış akit esnasında yapılmış gibi kabul edilemeyeceğinden bağlayıcı değildir. Buna göre müşteri bu fazlalığı ödemek zorunda olmadığı gibi satıcının da artırılmış olan ücreti alana kadar malı alıkoyma hakkı yoktur.

Detaylı Fetva

İslam, ticarî muamelelerde tarafların karşılıklı rızasına itibar ettiğinden¹ temlik ifade eden akitlerde² manayı esas kabul etmiş³ ve tarafları, karşılıklı rızaya binaen ve şartlarına uygun bir şekilde gerçekleştirdikleri akitlerin doğurduğu sonuçlardan sorumlu tutmuştur.⁴ Örneğin; Yüz TL'ye elbise satın alan müşteri, satış işlemi sona erdikten sonra satıcıya; “Ben bu malı almaktan vazgeçtim.” dese de akit karşılıklı rıza ile gerçekleşmiş olduğundan, herhangi bir muhayyerlik hakkının olmaması durumunda satıcı malı geri almak zorunda değildir.⁵

Fukahâ, akit tamamlandıktan sonra müşterinin kendi rızasıyla fiyatı artırmasının veya satıcının fiyatta indirim yapmasının tarafları bağlayıcı olup olmaması hususunda ise ihtilaf etmiştir.

Hanefilerden İmam Züfer dışındakiler; akit bittikten sonra müşterinin daha fazla ücret ödeyeceğini söylemesinin, akit esnasında bu ücreti ödemeyi kabul etmesi gibi olduğunu söylemektedir.⁶ Buna göre müşteri, sonradan fiyat artırarak söylemiş olduğu meblağı ödemekle yükümlüdür. Satıcı, ücreti almadan malı teslim etmeme hakkına sahip olduğu gibi, bu parayı almak için mahkemeye de başvurabilir.⁷ Bu durum satıcının akit bittikten sonra indirim yapması hususunda da geçerlidir. Örneğin satıcı, kendisinden yüz TL'ye kıyafet satın alan bir kimseye satış işlemi bittikten sonra; “Ben size elli TL indirim yaptım. Elli TL verseniz yeterlidir.” dedikten sonra vazgeçip yüz TL talep etme hakkına sahip değildir. Müşteri, elli TL'yi ödemekle kıyafeti mülkiyetine geçirmiş olur.

İmam Züfer ise; akit meclisi bittiği için daha sonradan yapılan artış ve indirimlerin akit esnasında yapılmış gibi kabul edilmesinin mümkün olmadığını söylemiştir.⁸ Buna göre sonradan yapılan artış veya indirim hibe olduğundan kabz/malı teslim alma gerçekleşirse sahih, gerçekleşmezse batıl olur.⁹

Şafiiler ise meseleyi şu şekilde tafsil etmişlerdir; müşterinin fiyatı artırması veya satıcının fiyatta indirim yapması akit bittikten ve tarafları bağlayıcı(lüzum) hale geldikten sonra olursa akdin aslından kabul edilmez. Dolayısıyla tarafların akit esnasında anlaştıkları fiyat geçerlidir. Ancak bu durum, akit bağlayıcı olmadan¹⁰ önce gerçekleşirse sahih olan görüşe göre akdin aslından kabul edilir.¹¹

Fukahânın konuyla alakalı mütalaaları dikkate alındığında mezkûr soruda müşterinin sonradan fiyatı artırdığını ifade etmesi Hanefi mezhebine göre akit anında söylenmiş gibi olacağından bağlayıcıdır. Buna göre müşteri daha sonra bu meblağı vermekten vazgeçemeyeceği gibi satıcı da artırılmış olan ücreti alana kadar malı teslim etmeme veya malı teslim etmişse ücreti almak için mahkemeye baş vurma hakkına sahiptir. Şafii mezhebine göre ise akit meclisi bitmiş olduğundan, herhangi bir muhayyerlikte söz konusu değilse, sonradan yapılan bu artış akit esnasında yapılmış gibi kabul edilemeyeceğinden bağlayıcı değildir. Buna göre müşteri bu fazlalığı ödemek zorunda olmadığı gibi satıcının da artırılmış olan ücreti alana kadar malı alıkoyma hakkı yoktur.

1. Bkz. Abdullah b. Mahmud el-Mevsîlî, *el-İhtiyâr li T'alîli'l-Muhtâr* (Beyrut: Dâru'l-Erkâm, ts.), s. 252.

2. Zeynuddin İbn Nüceym, *el-Bahru'r-Râik Şerhu Kenzi'd-Dakâik* (Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 2013), 5/451.

3. Bkz. Burhanuddîn el-Merğînânî, *el-Hidâye Şerhu Bidâyeti'l-Mübtedî* (Karaçî: Mektebtu'l-Büşrâ, 2021), 3/32.

4. İbrahim el-Halebî, *Mülteka'l-Ebhur* (İstanbul: Sıraç Yayınevi, 2017), s. 237.

5. Abdülganî b. Tâlib el-Meydânî el-Guneymî, *el-Lübab fi Şerhi'l-Kitâb* (Beyrut: Dâru'l-Beşâiri'l-İslâmiyye, 2010), 3/9.

6. el-Merğînânî, *el-Hidâye Şerhu Bidâyeti'l-Mübtedî*, 3/113.

7. Bkz. Kemaluddîn Muhammed b. Abdi'l-Vâhid İbnu'l-Hümâm, *Şerhu Fethi'l-Kadîr ala'l-Hidâye* (Beyrut: Dâru'l-Fikr, 2012), 6/519.

8. el-Merğînânî, *el-Hidâye Şerhu Bidâyeti'l-Mübtedî*, 3/113.

9. Ebu Bekir Ali B. Muhamed el-Haddâd ez-Zebîdî, *el-Cevheratu'n-Neyyira* (Dûha: Dirâsât, 2015), s. 114.

10. Şart muhayyerliğı akdin lazım olmasına manidir. Çünkü muhayyerlik hakkı olan kimse şart koşulan müddet içerisinde akdi sona erdirebilir. Aynı şekilde Şafiîlere göre akit tamamlandıktan sonra taraflar meclisten ayrılmadıkları müddetçe muhayyerdirler. Hanefiler ise meclis muhayyerliğini kabul etmemişler, meclisi ‘kavlî birliktelik’ olarak değerlendirmişlerdir. (el-Merğînânî, *el-Hidâye Şerhu Bidâyeti'l-Mübtedî*, 3/33-34.).
11. Kâsım Abdülkerîm el-Kazvînî er-Râfiî, *el-Azîz Şerh'ul-Vecîz*(eş-Şerhu'l-Kebîr) (Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1997), ss. 124-125.

